

Mantıksal Davranışçılık

Logical Behaviorism

NORMAN MALCOLM

Çeviren / Translated by

İLYAS ALTUNER

Iğdır University

Abstract: The paper deals exclusively with the doctrine called ‘Logical Behaviorism’. Although this position does not vogue it enjoyed in the 1930s and 1940s, it will always possess a compelling attraction for anyone who is perplexed by the psychological concepts, who has become aware of worthlessness of an appeal to introspection as an account of how we learn those concepts, and he has no inclination to identify mind with brain. There, of course, are other forms of behaviorism, and of reductionism, which is might have discussed in this essay. From Carnap’s point of views, it will serve its purpose if it leads the reader into the writings of Wittgenstein, who is easily the most important in the philosophy of mind. It should not be expected, however, that the reflections and observations of his Philosophical Investigations or his Zettel will somehow add up to another theory. To use his metaphor, philosophical work of the right sort merely unties knots in our understanding.

Keywords: Logical behaviorism, Wittgenstein, Carnap, asymmetry, attitudes and behaviors.

1. İç Gözlemin Reddi

Burada konu edilen davranışçılık ne bir deneysel inceleme programı ne de “uyaran” ve “tepki”nin görgül yasalarla bağlantılı olduğu öğretileridir. O “düşünce, öfke, yönelim” gibi zihinsel terimlerin anlamının meydana gelen bedensel davranış ve fiziksel koşullar açısından tümüyle açıklanabileceği görüşüdür. Rudolf Carnap’ın bir keresinde söz ettiği gibi, “psikolojinin bütün tümceleri fiziksel oluşumları, yani insanlar ve diğer canlıların fiziksel davranışını betimlediği” savıdır (Carnap, 1959: 165). Bizim savımız, böylelikle, her psikolojik kavram (yani açıklama) için bir tanım oluşturulabileceğini ifade eder, ki ister doğrudan ister dolaylı olsun o kavramı fiziksel kavramdan türetir (Carnap, 1959: 167). Başka kimseler için birinin zihinsel yüklemelerinin özniteliklerine başvurulduğu gibi, bu görüş, “başka zihinlerle ilgili tekil bir tümcenin daima belli bir fiziksel tümce kadar benzer içeriğe sahip” olduğu görüşüdür. “Başka zihinlerle ilgili bir tümce, söz konusu kişinin bedeninin belli bir türün fiziksel durumu hakkında olduğunu ifade eder.” (Carnap, 1959: 175). Benzer çözümleme, “bir fiziksel yorum için duygusal engeller oldukça önemli olmasına rağmen”, birinin başkasına zihinsel yüklemeler hakkındaki yüklemeleri için de savunulur (Carnap, 1959: 191). Biri hakkında böyle tümcelerin fiziksel olmayan (bir “deneyim-içeriği” veya “bilinç verisi”) bir şeye gönderimde bulunmadığı şeklindeki karşıt görüş, o tümcelerin yalnızca onları dile getiren kimse için anlamlı olduğu sonucuna götürür (Carnap, 1959: 192). Kısacası, mantıksal davranışçılık, “ya başka zihinler, ya birinin zihninin geçmiş bir koşulu, ya birinin zihninin şimdiki koşulu hakkında somut tümceler, ya da sonuçta genel tümceler olan sözde psikolojik tümcelerin daima fiziksel bir dile, yani fiziksel oluşumlar ve fiziksel durumlarla ilgili tümcelere çevrilebilir oldukları”nı savunur (Carnap, 1959: 197).

Bu öğreti, zihinsel kavramların iç gözlemden edinildiği biçimindeki Lockeçu görüşün doğal bir rakibidir. Davranışçı filozoflar, zihinsel kavramların gözlemlenebilir davranıştan salt ayrılmasının kesinlikle solipsizme götürdüğünü anladılar (Krş. Malcolm, 1964: 148-9). Elinizdeki incelemede, birinin zihinsel kavramlarının “onun kendi durumu”ndan türetildiği varsayımının bir kimsenin kendi durumunda bile anlamsızlığa götürdüğü yönünde başka bir görüş sunuldu.

Mantıksal davranışçılık zihinsel kavramların iç gözlemsel kaynağı ko-

nusunda Lockeçu kurama karşı çıksamasına karşın, başka bir yönden yanlıgı içindedir. Yanlış olan şeyin onunla açıklanması, felsefenin en kafa tutucu problemlerinden biridir. İzleyen kısımlarda mantıksal davranışçılıgın iki temel eleştirisi öne sürülecektir.

2. Zihinsel Kavramlardaki Bakışsızlık

Davranışçılıgın en inandırıcı yanı, onun, birinin kendisinden başka kimselerin düşünce ve duygularıyla ilgili tümcelerinin anlamı hakkındaki açıklamasıdır. Birine Robinson'un hastalıgı hissettiğı yönündeki ifadem, Robinson'un davranışı, eylemleri ve söylemleriyle desteklenir ya da çürütülür. Bunun bir doğrulama yöntemi olduğunu fark etmeyi başaramasaydım, o böyle bir ifadenin *anlamını* anlamak için bir eksiklik olurdu. (Birinci Bölüm'de işlenen) anlayış, ki içsel gösterimsel tanım ve özel nesne başka zihinler hakkındaki ifadeleri anlamamızda hiçbir rol oynayamaz ve bu anlama birinin kendi durumuyla ilgili bir analogi üzerinde bulunamaz, bizi o ifadelerin anlamının tamamen onların gözlenebilir davranışına gönderim yoluyla çıkarıldığı sonucuna zorladığı *görülür*.

Davranışçı filozoflar, birine ve başka kimselere yüklenen zihinsel yüklemelerin doğrulama bakımından bakışlımlı olacağı şeklindeki doğal varsayıma ulaştılar. Carnap, "Ben heyecanlıyım" ifadem, "rasyonel dayanak"ını "Ellerimin titrediğini görüyorum", "Sesimin titrediğini işitiyorum" ve sair tümceler tarafından açıklanacak gözlemlerden edinmediğini düşündü (Carnap, 1959: 191). Ancak bu tümceler kullanımını iyice düşünme, bunun böyle olmadığını açığa çıkarır. Benim heyecanlı olduğuma inanmadıysanız, ellerimin nasıl titrediğini dikkatle gözleterek *sizi* inandırabilirdim. Ancak heyecanlı olduğumu böyle bir gözlemlerle kendime inandırmaya kalkışmam; eğer kalkışsaydım, bu çok normal olmayan bir durum olurdu. "Benimle görüşmeyi reddettiğı için ona kızgınım" dersem, ifadem normalde fiziksel öfke açıklamalarım hakkındaki gözlemime dayanmaz. Öfkeli olduğumu ne yüzümün kızarıklık veya yumruğumun sıkılmış olduğunu gördüğüm ne de çılgılığımı duyduğum için söylerim. Normal durumda onun *bir şey* hakkında gözlemin temelinde olduğunu söylemiyorum.

Burada can sıkıcı bir sorun vardır, yani, zihinsel terimlerin dilini *kendimize* uygulamayı nasıl öğreniriz? "Ona kızgınım" veya "On buçukta ayrılmayı düşünüyorum" sözlerini ne zaman söyleyeceğimi nasıl öğrenirim?

Davranışçı B.F. Skinner bu konudaki birtakım kafa karışıklıklarını açıkladı. Konuşmacının kendi yönelimleri hakkındaki ifadeleri, “yalnızca konuşmacı için erişilebilir olduğu görünen işlerin durumlarını betimler. Sözlü ortaklık bu türün yanıtlarını nasıl saptayabilir?” Skinner’ın varsayımı, ilkin, bir kimsenin doğru genel davranış sergiliyorken, bu dili kullandığının düşünüldüğü, daha sonra ise (“özel uyaranlar” denilen) içsel fiziksel değişkenlerin “genel göstergeler” ile ilgili olduğu yönündedir. Ardından o kişi, genel göstergeler olmaksızın var olduklarında bu “özel uyaranlar”a karşılık verir. Skinner, “Eve gitmek üzereydim” tümcesinin “belki ‘kendine özgü biçimde eve gitmemden önce ya da onunla aynı zamanda olan olayları gözlemlerim’ tümcesinin eşdeğeri sayılabilir” olmasını önerir (Skinner, 1953: 262).

Aslında kişiler, yönelimlerinin bildirgelerini bedenlerindeki olayların farkında oluşlarına dayandırmazlar (Malcolm, 1964: 151-2). Hiç kimse bu içsel fiziksel oluşumların “kendine özgü biçimde” eve gitmemden, imza atmamdan, telefon etmemden veya yaparken kendime bildirebildiğim sayısız olayların birinden önce ya da onunla aynı zamanda oluştuğu varsayılan şeyler olduğunu bilmez. Skinner’ın varsayımı, gerçeklerden çok uzaktır. O, yalnızca bir konuşmacının amaçladığı, düşündüğü veya istediği şeyle ilgili ifadelerinin konuşmacının *bir şey hakkındaki gözlemine* dayanması gerektiği şeklindeki yanlış varsayımından üretilen kuramsal bir problem çözümdür.

Bu, benim duygu, düşünce ya da yönelimlerimle ilgili ifadelerimi be-densel eylemlere dayandırmadığımı söylemek için yetersiz bir ifadedir. Eğer böyle yapmış olsaydım, kimse beni anlamazdı. “Paltomu giyiyorum, çünkü açıkça eve gitmeye niyetim var” dediğimi varsayın. Bu ifade şakacıktan söylenebilirdi. Ancak ciddi olduğu izlenimini verseydim, başkaları bana tuhaf bir biçimde bakardı. Eve gitmeye yöneleceksem, davranışımın gözlemine başvurmaksızın bunu hemenduyurabilmeliyim. Gerçekten, eğer ifadem doğruca kendimin bu tür gözlemine dayansaydı, bir *yönelim* açıklaması olmazdı.

Başkası hakkında “Sızlanmasından ve iki büklüm durmasından dolayı onun karnının ağrıdığını biliyorum” diyebilirim. Ancak duyum kavramının gülünç bir yanlış anlamasını açığa çıkarmaksızın kendi açımdan bunu söyleyemem. Başkasıyla ilgili “Yüzüne bakarak onun şaşkın olduğunu söyle-

yebilirim” ifadesini söyleyebilirim; ancak kendimle ilgili bunu söylemek, bir yerde bir yanlış anlama olduğunu gösterir.

Bu, pek çok zihinsel kavramın temel bir özelliğidir, ki onların bir kimse tarafından birisine uygulanmasıyla başka kimselere uygulanması arasında köklü bir uyumsuzluk vardır. Güçlü bir yatkınlıkla (örneğin aşk veya yiğitlik) ilgili olan zihinsel kavramların bu özelliği yoktur ya da en azından bakışsımsızlık bu denli keskin değildir. Ancak büyük bir zihinsel kavramlar dizisi için keskindir. Başka birinin hasta hissettiğini, güneşin dışına çıkmak istediğini veya eve gitmeye yöneldiğini ileri sürmek için kanıt bulmayı umuyorum. Eğer kanıt yoksa, bu savları ileri sürmeye hakkım yok. Ancak kendi durumumda *kanıt*a sahip olmayı ummak bir yana, kanıtım bile var. Kendi duygu ve yönelimlerim hakkında böyle ifadelere yer vermeye “hakk”ım olup olmadığını söylemek yersiz olur. Genel görüş şu şekilde konulabilir: Pek çok zihinsel kavram tarafımızdan başka insanlara davranış ölçütlerine yani yüz ifadesi, söylem veya fiziksel eylem değişimine dayalı olarak uygulanır. Ancak onları bu ilkeye göre kendimize uygulamayız. Böylece mantıksal davranışçılık onların kullanımının bir kısmının yanlış bir değerini verir.

Bir davranışçı “Hasta hissediyorum” veya “Şimdi ayrılacağım” gibi sözlerin gerçekten *ifadeler*, *bildirimler* ya da *betimlemeler* olmadığını ve hiçbir *bilişsel içerikleri* bulunmadığını sürdürerek bu sonuçtan kaçınmaya çalışabilir. Onlar, işlevi başka kimselerden yanıt almak olan ünlemler, uyarılar ya da imlerdir. Onlar, psikolojik tümcelerinin bilişsel içeriğinin bir davranışçı çözümlenmeyle verilebileceği tezinin karşı örneği değildir.

Buna koşullara bağlı olarak “Hasta hissediyorum” sözünün yalnızca bir ünlem olmayıp aynı zamanda bir *bildirim* olabileceği yanıtı verilmelidir. Kendinizle ilgili bir şey söylediğinizde, söyleminiz pek çok farklı başlık altına girebilir. Eğer “Hemen ayrılacağım” dersanız, birkaç olanaktan söz etmek için ya (size davranılma tarzı için) *gücenmeyi anlatıyor*, ya (davranış karşısında) *kararınızı belirtiyor*, ya *bir soruya yanıt veriyor*, ya *çekiciliği reddediyor*, ya da *bir çözümü yeniden doğruluyorsunuzdur*. O söylemi gerçekleştirerek yaptığınız şey, konuştuğunuz kişiye, ortamın ne olduğunun (ister bir mahkeme duruşması, ister psikolojik bir deney, isterse bir aile kahvaltısı olsun) önceden söylendiği şeyin bir konusudur (Kırş. Wittgenstein, 1953: 187-8). Basit geniş zaman bildiren birinci tekil kişi hakkındaki zihinsel

terimlerin kullanıldığı tümcelerın ifade veya bildirimler yapmaya ya da betimlemeler vermeye asla alışık olmadığı yargısı açıkça yanlıştır. Ancak bu şekilde kullanıldıklarında, konuşmacı normalde davranış ölçütüne güvenmez. Bu söylemlerin bir “bilişsel içerik”e sahip olmadığı savına gelince, bu deyimın anlamının, tanınabilirlik açısından herhangi bir önemli savın yapılmadığını kabul etmek için oldukça belirsiz olduğunun söylenmesi gerekecektir.

3. Zihinsel Terimlerin İki Anlamını Kastetme Olarak Bakışsızlık

Bir filozof zihinsel terimlerin biri tarafından başkalarına veya birine uygulanması konusundaki ayrımı algıladığında, solipsizm tehlikesini yeniden hissedebilir. O şöyle düşünebilir: “Birisi, bu terimleri başkalarına uygulama konusunda, davranış ölçütünü kullanmayı öğrenmesi gerekirken, bir kimseye uygulama konusunda davranış ölçütünü kullanmamayı öğrenmelidir. Bir yandan birinin ifadelerinin anlamı davranışla bağlantılıyken, diğer yandan bağlantılı değildir. Birisi, iki durumda da aynı tür şeyi söylüyor olamaz. Onların başkalarına uygulanması konusunda, bir kimse- nin ifadeleri aslında bedenlerin davranışı hakkında olması gerekir. Ancak zihinsel terimler bir kişiye uygulanırken, birisi davranışa gönderim yapıyor olamaz. Öyleyse birisi, başkasının bir kimseye aynı anlamda öfkeli olduğunu kastedemez. Son durumda “öfke” *doğrudan öfke* anlamına gelirken, diğer durumda *davranış* anlamına gelir.

Kendime uyguladığım bir şey ve size uyguladığım bir şey olarak iki ağrı kavramına sahip olduğum doğru değildir. “Ağrı” terimini (ölçüsüz olarak) kendime ve (ölçülü olarak) size olmak üzere iki tür uygulayışım, biri diğerinden soyutlanmış değildir. Bu, birinin *her iki* uygulama türünü de iyice öğrenme yanlılığının, bizi onun sözcüğü anlamadığını söylemeye götüreceği olgusundan anlaşılabilir. Eğer onun başkalarının ağrı hissettiği yargısı uygun ölçütü çokça boş vermişse, onun ağrı hissettiğine dair “tanıklık” etmesine güvenmememiz gerekir. Benzer biçimde, eğer o kimse ağrıyı kendi davranışının temelindeki kendisine bağlamışsa, hatta onun başkalarına dair yargıları doğru olsa ve normal ölçüte dayansa bile, sözcüğün kastettiği şeyin tuhaf bir yanlış anlayışına sahip olduğunu düşünmemiz gerekir.

Ayrıca, zihinsel terimlerin benim tarafımdan bana uygulanmasını

benim davranışımı bağlantısız olduğu, doğru olmaktan uzaktır. Wittgenstein'in değindiği gibi, ağrı içinde olduğumu ya da davranışım hakkındaki gözlemimden kendime şunu dediğimi söyleyemem: "Ancak bu şey, yalnızca bu tarz davranmam nedeniyle bir *anlam* ifade eder." (Wittgenstein, 1953: par. 357). Yine şunu diyemem: "Birisinin kendisine bir şey söylemesi için ölçütümüz, bize anlattığı şey ve davranışının geri kalanıdır; ve yalnızca, eğer sözcüklerin olağan anlamında *konuşabiliyorsa*, birinin kendisiyle konuştuğunu söyleriz. Bunu ne papağan ne de gramofon için söyleriz." (Wittgenstein, 1953: par. 344)

O şekildeki davranışım nedeniyle, önceki deneyimlerim bunu istiyorum, *sersem hissediyorum*, o nesneye *bakıyorum*, bir şeyi bıraktığım yeri *batırıyorum* ve benzeri şeyleri söyleme konusunda beni yüreklendirdi. Davranışlarım ve söylemlerim arasındaki uygun bağlantılara dayanarak, başkaları benim konuşmayı öğrendiğim yargısında bulundular. Şimdi bir gün beklenmedik şekilde şöyle bağırdığımı varsayalım: "Az önce kendime birtakım sözler söyledim, yüksek sesle değil ama sessizce!" Benim değişim, başkaları tarafından kendime sessizce bir şeyler söylememin bir ölçütü olarak ele alınacaktır. Ancak benim değişime, normal insan davranışıyla ilgili önceki geçmişim nedeniyle bu önem verilebilir. Eğer bu arkaplan ortadan kaldırılırsa, benden gelen sesler konuşma olmaz. Bu ise, Wittgenstein'in şu aforizmasının anlamıdır: "Bir aslan konuşabilseydi, onu anlayamazdık." (Wittgenstein, 1953: 223).

Ölçütleri dilbilimsel olmayan zihinsel fenomenler, sözgelimi kimi ağrı veya korku biçimleri vardır. Böylece bir kedi veya köpeğin ağrı içinde veya korkmuş olduğunu söyleyebiliriz. Ölçütleri başlıca olarak dilbilim olan pek çok fenomen vardır. "Sahibinden korkan bir köpeğin onu ısıracağını söylediğimiz halde, sahibinden korkan belli bir köpeğin yarın sahibini ısıracağını söylemeyiz. Niçin değil?" (Wittgenstein, 1953: par. 650). Yanıt, *yarmki* bir olaydan korkmanın dilden bağımsız olarak varolmadığıdır. Bu korkuya sahip olsun ya da olmasın, dilsiz bir varlıktan söz etmenin anlamı yoktur. Dil, böyle bir korkunun varlığının ölçütünü verir.

Başkaları tarafından zihinsel terimlerin bana uygulanmasında kullanılan ölçütler, kimi zaman benim dilbilimsel olmayan davranışımı içerirken, kimi zaman dilbilimsel davranışımı yani dediğim şeyi içerir. Ancak normal bir insanın özelliği olan eylemlerimin ve tepkilerimin geçmiş bir tarihe

sahip olmam nedeniyle yalnızca ikincisi bu ölçütleri sağlayabilir.

Basit geniş zaman bildiren birinci tekil kişi hakkındaki psikolojik tümceler, normalde ölçütlere dayanmazlar, ancak onların ikinci ve üçüncü kişileri benzer ölçütlere dayanırlar. İki ifade kategorisi, doğrulamayla ilgili olarak bakışsımsız oldukları halde, aralarında mantıksal eşitlik olduğu sürece anlamca bağlantısız *olamazlar*. Sözelimi, “Korkuyorum” demekle oluşturduğum ifade, ancak ve ancak başka birinin benim hakkımda “O korkuyor” diyerek oluşturduğu ifade doğruysa, doğru olacaktır. Eğer bu üçüncü kişi ifadesinin doğruluğu veya yanlışlığının bir ölçütü yoksa, doğruluk ve yanlışlığın o şey için hiçbir uygulaması olmaz. Ama o zaman, birinci ve üçüncü kişi ifadeleri gerçeklik değeri konusunda mantıksal olarak eşit olduğu sürece, hiçbiri birinci kişi ifadesine uygulanmaya sahip olmaz. Böylelikle benim “Korkuyorum” sözünü söyleyerek bir şeyi doğru veya yanlış söylememin olanağı, “O Korkuyor” ifadesinin doğruluğu için davranışsal ölçütlerin varlığına bağlıdır. Birinci kişi söylemleri ve o söylemlerin ikinci ve üçüncü kişi benzerleri, farklı yollarla, benzer davranışsal ölçütlere bağlı olmaları nedeniyle anlamca bağlantılıdır. Bu bağlantı, benim için ayrı ve başka kimseler için ayrı olan farklı ağrı veya korku kavramlarına sahip olduğumun doğru olmasını engeller.

4. İnsanlara Karşı Tutumlar

“Ona karşı tutumum, bir ruha karşı tutumdur. Onun bir ruha sahip olduğu *kanısında* değilim.” (Wittgenstein, 1953: 178). Wittgenstein’in bu değinisi, davranışçılığa dair ikinci eleştirimizin başlangıcını oluşturur. Şimdi ilk olarak bir “tutum” kavramı geliştirelim. Wittgenstein, bazen fotoğraf ve resimlere baktığımız bir tarzda dikkatimize seslenir. Gülümseyen bir arkadaşın fotoğrafına geri gülümseriz ya da kendimizi resim çerçevesinden gözetleyen acımasız bakış tarafından azarlanmış ve utandırılmış hissederiz. Hatta sanki kişinin kendisiyle konuşuyormuş gibi bir fotoğrafla da *konusabiliriz*. Bu fenomeni şöyle diyerek betimleyebiliriz: “Duvarımızda asılı fotoğrafa, resme doğrudan orada resmedilmiş bir nesne (insan, manzara ve sair) olarak *bakarız*.” (Wittgenstein, 1953: 205). Kimi zamanlarda bu tutuma başka zamanlarda olduğundan daha çok sahip oluruz; resimden gelen bakışı sürekli hissetmeyiz. Ve kimi fotoğraflara karşı tutuma başka fotoğraflardan daha çok sahip oluruz.

Buna karşın, en ilginç olan şeyse, bir kişinin resmini *bir kişi olarak* hiç görmemiş birini düşlemektir. Wittgenstein şöyle der: “Böyle resimlerle bu tür bir ilişkisi olmayan insanları kolayca düşleyebiliriz. Sözelimi her kim ise, renksiz bir yüz, hatta belki de kabaca onlara vurulan oranda azaltılan bir yüzleri olması nedeniyle fotoğraflar tarafından atılacaktır.” (Wittgenstein, 1953: 205; krş. par. 524).

Bu örnek, *yaşayan insanları algıladığımız tarzdan* oluşan kişi kavramımızın bir boyutu olduğu düşüncesine yol hazırlamaya yardımcı olabilir. Temel problem, yaşayan insanlara karşı tutumu herhangi bir karmaşık organizma veya mekanizmaya karşı tutumundan farklı olan bir insan bulunabileceği düşüncesine bir anlam verip veremeyeceğimizdir.

Şimdi (kendisine Petersen denilen) birini düşünelim, ki bu adam tamamen bir insanın öfkeli veya ağrı içinde olduğunu ya da zihinsel yüklemelerin dayanağıyla falan filan ve sair şeylere inandığını söylemenin olağan ölçütüyle tanınan biri olsun. Bu kişi ruh hâlini, duyguları ve düşünceleri başka birinin yaptığı kadar iyi ayırt edebilir. O güvenmiş, alıngan ve morali bozuk bir insandan beklenen şeyin ne olduğunu bilir. Petersen, çeşitli zihinsel ifadelerin başka insanlara yüklenmesinin veya yüklenmemesinin ne içerdiğini bilir. Petersen ayrıca kendi düşüncelerini, isteklerini ve duygularını da normal yollarla açıklar. Petersen, betimlendiği kadarıyla, bizim dayanağımız gibidir. En azından Petersen’in “bir kişi kavramı”na sahip olup olmadığını kuşku yapan bu betimlemeye bir şey eklenebilir mi?

Amacım, mantıksal davranışçılığı sırf kuramsal bir davranışçı değil ama, dediğimiz gibi, içgüdüsel veya doğal bir davranışçı olan bir insan düşleyerek oldukça ciddi ele almaya çalışmaktır. O, günlük yaşamda, mantıksal davranışçılığın bakılması gerektiğini dolaylı anlattığı gibi başka kişilere bakacaktır. Bu ne gibi olabilir? Davranışçılığa göre, “başka zihinlere ilişkin tekil bir tümce, daima belirli bir fiziksel tümce gibi aynı içeriğe sahiptir” (Carnap, 1959: 175). Bunun bütünüyle genel bir öğreti olduğu anımsanmalıdır. O, insanlara dair zihinsel terimler içeren *her* betimlemenin bir *salt fiziksel* betimleme, yani hiçbir zihinsel terim içermeyen bir betimleme tarafından değiştirilebileceği yönünde sezdirime sahiptir. Carnap’ın dediği gibi, “*psikoloji, fizikğin bir dalıdır*” (Carnap, 1959: 197). Fiziksel betimlemeler *temel* betimleme formu gibi düşünülürler. Birisi fiziksel durumlar ve hareketlerin betimlemelerinden, mantıksal yapılar ya da fizik

yasalarına dayalı çıkarımlar açısından, zihinsel terimlere (zihinsel betimlemeler) gidebilir. Yine bir kimse, çevrilebilirlik ilişkisi bakışımı olduğu sürece başka bir yöne, zihinsel betimlemelerden fiziksel betimlemelere gidebilir. Davranışçılık bu eşitliğin fiziksel yanını daha köklü ve zihinsel yönünü de türetilmiş olarak düşünür. Mantıksal davranışçılığın bakış açısı, aşağıdaki parçada açıkça ifade edilir:

Kendi konuşma hareketleri uygun koşullar altında özellikle bilgilendirici olmasına karşın, deneysel bir öznenin ifadeleri, ilke olarak, istençli ya da istençsiz hareketlerinden farklı olarak yorumlanmaz. Yine biçimlendirici uygun koşullar altında genel tümcelerin yapılışı konusunda daha değerli olabilmesine karşın, ilke olarak, konuşma organlarının ve deneysel bir öznenin bedeninin diğer parçalarının hareketleri başka bir hayvanın hareketlerinden farklı yorumlanmaz. Uygun koşullar altında hayvanların hareketleri bir voltmetrenin yaptığından çok daha fazla yolla bilimsel amaçlara yardımcı olabildiği hâlde, hayvanların hareketleri yine ilkece bir voltmetre hakkında onlardan farklı olarak yorumlanmaz. Son olarak, biçimlendirici, ikincisinin yaptığından başka oluşumlara çıkarımlar yapmak için çok daha elverişli durumlar önermesine rağmen, bir voltmetrenin hareketi, ilkece bir yağmur damlasının hareketinden farklı yorumlanmaz. Bütün bu durumlarda konu aslında aynıdır: Belirli bir fiziksel tümceden, nedensel bir argüman yoluyla, sözelimi genel fiziksel formüller yani sözde doğal yasalar yardımıyla başka tümceler çıkarılır. Anlatılan örnekler, yalnızca terimlerinin verimlilik derecesinde farklılaşır. Voltmetre okumaları, bilimsel olarak pek çok önemli tümcenin çıkarımını, belki de bir yağmur damlasının davranışını yaptığından daha çok haklı gösterecektir: Konuşma hareketleri, belli bir yönde, böyle çıkarımları başka insanın bedensel hareketlerini yaptığından daha çok haklı gösterecektir (Carnap, 1959: 195-6).

Böylece bir gülüş, bir korkulu bakış, bir değiniş ya da bir haykırış, bu çeşitli fiziksel hareketlerin yararlı çıkarımlar sağladığı ölçüde farklılıklar olabilmesine karşın, bir ölçüm ibresinin hareketinden “ilkece” farklı olarak “yorumlanmış” olmaz.

Doğal davranışçı Petersen başka insanları betimleyecek, onları gözlemleyecek ve salt fiziksel betimlemeler açısından düşünecektir. Onun, bunları zihinsel betimlemelere çevirebildiğini varsaymalıyız, yoksa kavramlar konusunda çok yetersiz kalacaktır. Ancak Petersen, eğer isteseydi,

o çevirimleri yapmaktan sakınabilirdi. O, fiziksel betimlemeleri başka insanlara uygulama dışında bir şey yapmayarak haftaları arka arkaya bulabilirdi.

Petersen'i fiziksel çevresini yalnızca iki boyutlu olarak gören biriyle karşılaştırabiliriz. O kimse, onun üç boyutlu olduğunu *sanır*. Derinlik boyutundaki bedenlerin özelliklerini onların yatay ve dikey özelliklerinden (biçim, boy, renk, hareket) çıkarabilir. Bir yelkenli teknenin kendisinden veya ona doğru uzaklaştığını bilirken, onu uzaklaşıyor veya yaklaşıyor olarak *görmez*. Bu gerçek nasıl görünebilir? Belki de o şeyin bir belirtisi, bu kişinin asla şöyle bir bağırma eğiliminde olmayışı olacaktır: “Şu botun bize doğru ne kadar hızlı geldiğine bir bakın!” Yine başkaları bu tarz konuştuğunda şaşırması olabilir ve şu yönde karşı çıkmaya hazırlanabilir: “Onun yaklaştığını *biliyorsun*, ancak yaklaştığını *görmüyorsun!*”

Wittgenstein beyaz kâğıda siyah çizgilerle çizilmiş bir üçgenden şöyle söz eder:

Bu üçgen üçgen biçiminde bir delik, bir katı cisim, bir geometrik çizim olarak; tabanın üzerine dayanan, tepesinden asılı şey olarak; bir dağ, bir takoz, bir ok veya gösterge değneği, dik açının kısa kenara dayandığı kastedilen devrik bir nesne, bir yarı paralelkenar ve başka çeşitli şeyler olarak görülebilir (Wittgenstein, 1953: 200).

O yolların hiçbirleriyle o şeyi göremeyen birini düşünebiliriz. Belki de o kimse onu bir çukur, bir katı madde, yatay veya dikey olarak değil de düz bir yüzeydeki bir figür olarak görebilir. Yahut onu bu yolların her biriyle görmeye çalışabilir ve başarılı veya başarısız olabilir. Şimdi bu kimsenin bir mimarın çizimine uygun bir yapı yapması gerektiğini varsayalım. Çizimin ilk parçası bir üçgendir. O şeyin bir boşluğu gösterdiğini bildiği hâlde, onu bir boşluk *olarak* göremez. Yapıyı da ona göre yapar.

Bu örnek, bizim doğal davranışçı hakkındaki düşüncemiz için bir analogi sağlar. Sonuncusu, bir insanın yüzünü dostça veya öfkeli olarak göremez. (Belki o kimsenin onu *bir yüz olarak* görmediğini bile söylememiz gerekir.) Söylemin değişiminin *öylece* olduğunu göremez. O, bir yüzdeki değişimleri ancak üç boyuttaki fiziksel değişimler olarak görür.

Wittgenstein şuna değinir: “*Yüze ait ifadelerin* tanınmasını veya yüzün ölçümlerini vermeye bağlı bulunmayan yüze ait ifadelerin betimlemelerini

düşünün! Yine, birinin aynada kendi yüzüne bakmaksızın bir insanın yüzüne nasıl öykünebildiğini düşünün.” (Wittgenstein, 1953: 285).

Çok doğal bir biçimde Petersen’e gelen bir yüze dair betimleme biçiminin ölçümler vermeye bağlı olduğunu düşleyelim. O, yüzleri ve onların söylemlerini, önceden de ifade ettiğimiz gibi, *geometrik betimlemeler altında* görür.

Benzer şeyler işitsel dünya için de doğru olacaktır. Petersen insan konuşmasını *yüreklandırma*, *gözdağı verme* ya da *yalvarma* olarak değil de tonda, perdede ve sesteki değişme olarak işitecektir. Belki de onun insanlar tarafından çıkarılan sesleri *konuşma olarak* işitmeyeceğini, ancak o şeyin konuşma olduğunu çıkaracağını söylemeliyiz. Mantıksal davranışçılığa göre bir kişinin söylemleri veya “konuşma hareketleri”, bir voltmetrenin hareketlerinden ilkece farklı olarak yorumlanmaz. Petersen, belli akustik özellikleri olan söylemlerin bir kişi tarafından belli koşullarda yayıldığına, kişinin bir soru sorduğunun, birine yanıt verdiğinin veya bir şeyi ifade ettiğinin çıkarılabildiğini bilmek için yeterli genel bilgiye sahiptir. Ancak Petersen birinin konuşmasını *soru sorma*, bir şeyi *ifade etme*, hatta herhangi bir şey *söyleme* olarak işitmeyecektir. Onun insanlar hakkında bilgisiz olduğu söylenemez. Gerçekten, oldukça çok sayıdaki bilgiyi, yani geçiş sağlamak için kendisine olanak sağlamak amacıyla yeterli kuramsal bilgiyi ona yüklüyoruz, ister tümevarımsal ister tümdengelimsel olsun, salt fiziksel betimlemelerden zihinsel betimlemelere pek çok bilgiyi. (Böyle bir bilginin olası olduğuna inanmak zorunda değiliz, ancak böyle bir bilgiyi, bu karşılaştırmanın amacı için varsaymamız gerekir.)

Petersen’in bizden adamakıllı farklı olduğu açıktır. İnsan davranışının salt fiziksel betimlemeleri bize doğal gelmez. Ben bile böylesi betimlemeler yapamam. Buradaki durum bizim fiziksel dünyayı nasıl algıladığımız problemiyle benzerdir. Kimi filozoflar fiziksel nesnelere (cisimleri) *görmediğimizi*, en azından *dolaysızca* görmediğimizi, dolaysızca gördüğümüz şeylerin *renkler* (renk düzlemleri) olduğunu ileri sürdüler. Ancak gerçek şu ki, eğer oturduğum odayı size cisimlerin (“sandalye, lamba, duvar, kilim”) adlarını kullanarak değil de yalnızca renk düzlemleri arasındaki uzamsal ilişkiler açısından onu betimlemek isteseydim, bunu yapamazdım. Bu, *gerçekten gördüğüm veya dolaysızca gördüğüm şeylerin renkler olup cisimler olmadığını* yanlış olduğunu gösterir. O filozofların, *gördüğümüz şeylerin*

betiminin en temel biçimi olduğunu sandıkları şey, aslında benim (genel anlamıyla insanların) bile kullanamadığım bir betimleme biçimidir. Bir yürüyüşe çıktığımda, belki de çalışma ve çabayla, yalnızca ağaç, ev ve araç gibi beni fiziksel olarak çevreleyen şeyleri değil, aynı zamanda kesişen renk düzlemlerini de görebilirim. Ancak şimdi girişimde bulunmak, bunun benim fiziksel dünyayı normal algılayış tarzımdan nasıl uzak olduğumu anlamaktır.

Benzer durum, insan görünümü ve davranışının salt fiziksel betimi hakkında gerçeği ele alır. Birisinin zihinsel yüklemeler (“öfkeli, somurtkan, neşeli, çekingen”) açısından nasıl görüldüğünü betimleyebilirim. Ancak uzamsal ifadelerin geometrik betimlemelerini yapamam. Bu yüzden, benim için (genel anlamıyla insanlar için) geometrik betimlemelerin, uzamsal ifadeler hakkındaki zihinsel betimlemelerimin bir şeyden bir şeye çevrilebildiği *temel* betimleme biçimi olduğu yanlıştır. İşıtsel dünyada ise bir koşutluk vardır. Sydney Shoemaker şunları söyler:

Biz konuşan, bu tarz seslerin geçmişte söylendiği koşulları bilen bir kişiye yalnızca belli tümevarımsal çıkarımlar yaptığımız sesler çıkaran biri değil, aynı zamanda *bir şey söyleyen* biri gözüyle bakarız. Basitçe bir barometre okumasının anlama sahip olduğu anlamında, yani bir şeyin olmuş olduğunu, olmakta olduğunu veya olmak hakkında olduğunu göstererek değil, aynı zamanda onun neyi kastettiğini açıklayarak da o kimsenin söylediği şeyleri *anlama sabip* sayarız. Bunu, hakkımızdaki bir *inanç*, bizim kullandığımız sözcükleri kullanan kişilerin bizim onlarla kastettiğimiz şeyi kastettikleri yönündeki inanç diye betimlemek yanıltıcı olur. Aksine o şey, konuşan bir kimseye karşılık verdiğimiz tutumun, tarzın bir konusudur... Eğer bu tutum inanca dair bir şey olsaydı, bu inancın nedenlerini araştırdık. Ancak bu, tam da yapmadığımız şeydir. Bu, başkalarının söylediklerini tanıklık diye sayma konusunda bizi haklı gösteren şeye dair sorunun ortaya çıkmadığı bu tutumun açıklamasının parçasıdır. “Onun ‘Geleceğim’ sözlerini söylediğini işittim ve geleceğini söylediğini bundan çıkardım” demek yerine “Geleceğini söylediğini işittim” deriz (Shoemaker, 1963: 249-50).

İnsanların eylemini nadir olarak salt fiziksel terimlerle algılarız. Birinin konuşmasını tutkulu olarak ve hareketlerini de ürkütücü olarak algılarız. İnsanları (tez canlı, üzgün, sevecen gibi) zihinsel betimlemeler altında algılarız ve öylece karşılık veririz. Bu algı biçimi bizim için doğarken, salt

bir fiziksel betimleme altındaki algı için değildir. Belki bunun *nasıl* öyle olduğunu anlamayız, ancak bu, onun öyle *olduğunu* tanımamıza engel olmamalıdır.

Mantıksal davranışçılık, artık 1930larda olduğu kadar revaçtadır. Ancak bir öğreti, yanlış nedenlerden dolayı çekiciliğini yitirebilir. Zihinsel betimlemelerin çevirimlerini salt fiziksel betimlemelere tüm ayrıntısıyla sağlamanın olanaksız olduğu şimdi büyük ölçüde kabul edilir. Kimi filozoflar bunun, olağan dildeki zihinsel betimlemelerin belirsiz olması ve kesin olmaması, ne tam böyle ne de tam şöyle olması nedeniyle olduğunu düşünebilirler. O filozoflar, olağan zihinsel betimlemelerin belirli bir anlama sahip olduğu kadarıyla, bunun fiziksel terimlerle çözümleme yoluyla açıklanabileceğini düşünebilirler. Onlar, mantıksal davranışçılığın tam anlamıyla doğru olmasa da (çünkü hiçbir şey tam olarak doğru değildir), *yaklaşık olarak* doğru olduğuna inanabilirler.

Doğrusu, bununla birlikte, mantıksal davranışçılık temelde yanlış bir görüştür. Bu, tıpkı bizim temel fiziksel dünya algımızın renkli düzlemlere dair olduğu düşüncesi kadar yanlış ve ona benzer tarzdadır. Birlikte çalışıp sohbet ettiğimiz ve daha sonra zihinsel betimlemeler çıkardığımız insanları her şeyden önce salt fiziksel betimlemeler altında algılamayız. Biz Petersen'den şu iki yolla ayrılırız:

İlk olarak, zihinsel betimlemeler altında insanlara dair algımızı, bu betimlemelerin farklı bir tür betimlemelere dayanmadığı anlamında *dolaysızdır*. Bu, somurtkan veya sevinçli biri hakkındaki algımın onun koşullarına dair bilgime dayandığını yadsımak değildir. Ancak amaç, bu bilginin verilmesiyle, *onun yüzündeki sevinci ya da onun duruşundaki somurtkanlığı görüyor* olmamdır. Bu şeyleri, gördüğüm başka bir şeyden çıkarmakta zorlanmıyorum.

İkinci olarak, pek çok parça için insan davranışının salt fiziksel betimlemelerini veremeyiz, hatta kavrayamayız. Birine önemli bir bilgi taşıdığımı ve sizin de onun nasıl bir karşılık verdiğini bilmek istediğinizi varsayın. Tüm zihinsel terimlerden kaçınarak fiziksel (geometrik ve akustik) terimlerle size o şeyin bir betimini verdiğimi varsayın. (Elbette onun *boşnut* göründüğünü ya da *sıkılgan konuştuğunu* söyleme hakkım yok.) Benim betimlememi anlamayacaksınız – yani, onun nasıl bir karşılık verdiğini bilmeyeceksiniz! İstedığınız bilgiyi bu betimlemeden, yalnızca renk düz-

lemleri açısından odanın nasıl döşendiğini onun bir betiminden öğrenebilmenizden daha fazlasını türetemezsiniz.

Wittgenstein, bir taşın duygulara sahip olduğunu düşlemede zorluk çekmemize karşın, kıvrılan bir böceğe duyguları yüklemeye bizim açımızdan hiçbir sıkıntı olmadığını değinir ve şunu ekler: “Bir ceset bize ağrıya tam anlamıyla ulaşamaz görünür. – Yaşamaya karşı tutumumuz ölüme karşı olanla aynı değildir. Bütün tepkilerimiz farklıdır.” (Wittgenstein, 1953: par. 284).

Tepkiler konusundaki bu ayrımın bir kimseye doğal olarak gelmediğini varsayın. Eğer onun bilgisi büyük veya bizimkinden büyükse, bu kişinin *yanlış* olduğunu söyleyemeyiz. O kimse ağrı, bilinç veya herhangi zihinsel yüklemelerin kavramlarına bizim sahip olmamızla olmamızla *aynı tarzda* sahip olmaz. Ben onun bir kişi kavramına sahip olmadığını, en azından bizim sahip olduğumuz tarzda sahip olmadığını söylemeye eğilimliyim.

İnsanların açıklamaları, hareketleri ve söylemlerine karşı tepkilerimiz, yani doğal tutumlarımız, zihinsel kavramlarımızın bir boyutunu oluşturur. *Bu boyut, algılama, ona karşılık verme yoluyla özneye katılır.*

Mantıksal davranışçılığın iki eleştirisinden birisi, bir kişi tarafından birine zihinsel yüklemelerin yüklenmesiyle, diğeri de birinin başka kişilere zihinsel yüklemeleri yüklemesiyle ilgilidir. Yapılan ilk eleştiri, şimdiye kadar çağdaş filozoflara çok tanıdık gelir, yani bir insanın kendi yönelim, düşünce ve duyguları hakkındaki ifadeleri (genellikle) onun kendi davranışını gözlemlemesine dayanmaz. Böylelikle davranışçılığın basit geniş zaman bildiren birinci tekil kişi konusundaki psikolojik tümcelerin “içerik” ile ilgili düşüncesi yanlışır.

İkinci eleştiri ise daha az tanıdık ve belki de tutulması daha güç olmaktadır. O, davranışçılığın ikinci ve üçüncü (tekil ve çoğul) kişi psikolojik tümcelerin “içerik” ile ilgili açıklamasına karşı çıkıştır. Davranışçı görüşe göre, bu tümceler salt fiziksel betimlemeler içeren tümcelere çevrilebilir ve bu betimleme biçiminin zihinsel betimleme biçimlerinden daha köklü olduğu anlaşılır. Doğal bir davranışçıyı, başka insanları salt fiziksel betimlemeler altında algılayan ve uygun zihinsel betimlemeler *türeten* birini düşlemeye çalıştık. Doğal davranışçı, korkmuş veya ağrılı olduklarını bil-

diği hâlde, insanları *korkmuş* veya *ağrılı* olarak algılamaz. Zihinsel kavramlar onun insanlara ilişkin algısında içerilmez. O kimse bir yüzü şaşırmış veya korkulu olarak *görememişse*, o hâlde onun yüze ait ifadelere karşı tepkilerinin bizimkiyle aynı olmadığı açıktır. Onun doğal tutumları mantıksal davranışçılığın kuramsal bakış açısına uymaması nedeniyle, normal olandan ayrı olmasındaki tuhaflık, davranışçılığın, zihinsel kavramların gerçekten kullanıldığı doğru bir açıklama tarzı sunmadığını gösterir. Bu betimleme biçimini insanlara bile uygulayamadığımız için, salt fiziksel betimlemelerin daha köklü olduğu yönündeki davranışçı düşünce, hepten yanlıştır. Bu nedenle davranışçılık, onları hem kendimize uygularken hem de başkalarına uygularken, zihinsel kavramların bir yanlış anlayışına sahip olur.

Kaynaklar

- Carnap, R. (1953). *Psychology in Physical Language. Logical Positivism* (ed. A. J. Ayer). Glencoe, Illinois.
- Malcolm, N. (1964). *Behaviorism as a Philosophy of Psychology. Behaviorism and Phenomenology* (ed. T. W. Wann). Chicago.
- Shoemaker, S. (1963). *Self-Knowledge and Self-Identity*. Ithaca, New York.
- Skinner, B. F. (1953). *Science and Human Behaviour*. New York.
- Wittgenstein, L. (1953). *Philosophical Investigations*. New York.

Öz: Makale yalnızca ‘Mantıksal Davranışçılık’ denen öğretiyi ele alıyor. Bu durum, 1930 ve 1940lı yıllarda pek rağbet görmemesine rağmen, daima psikolojik kavramlarla kafası karışmış olan, o kavramları nasıl öğreneceğimiz hakkında bir anlatım olarak iç gözleme başvurunun değersizliğinin ayırında olan ve de zihni beyinle özdeşleştirmeye eğilimi olmayan bir kimse için ilgi uyandıran bir çekiçliğe sahip olacaktır. Bu incelemede tartışılan davranışçılık ve indirgemeciliğin elbette başka biçimleri de vardır. Carnap’ın görüşlerinden hareketle, çalışma eğer okuyucuyu zihin felsefesinin kuşkusuz en önemli figürü olan Wittgenstein’in eserlerine sürüklerse, amacına hizmet etmiş olur. Bununla birlikte, onun Felsefi Soruş-

turmalar veya Zettel adlı eserinin yansıma ve gözlemlerinin, bir şekilde başka kurama yol açacağı beklenmemelidir. Onun metaforunu kullanmak için, uygun felsefi çalışmalar sadece anlayışımızdaki düğümleri çözer.

Anahtar Kelimeler: Mantıksal davranışçılık, Wittgenstein, Carnap, bakımsızlık, tutum ve davranışlar.

